

TEKST EN KONTEKST.

(Inleiding uitgesproken op 29 april 2012 in het stadhuis van Roeselare, naar aanleiding van de voorstelling van 'Een Reiziger, hij slaapt.')

Dames en Heren,

Veel mensen denken er wel eens aan wat op te schrijven ; iets wat ze beleefd hebben, gezien, meegemaakt ; iets wat ze ontroerd heeft ; soms een ontroering die ze voor zichzelf klaarder willen maken, soms een ontroering die ze willen meedelen.

Ze schrijven dat op in korte regeltjes ; soms met weinig woorden omdat weinig woorden al helemaal uitputten wat ze willen zeggen en omdat weinig woorden soms ook de dingen helderder maken dan veel woorden. Geweten of ongeweten trachten ze er min of meer zichzelf in te leggen. En omdat de teksten die ze zo opschrijven, kort zijn, heten ze die teksten : gedichten.

Daar is niets verwonderlijks aan en het zou meer verwonderlijk zijn als dit soort van opschrijven niet zou bestaan. Gedichten schrijven ; iedereen schrijft misschien wel eens gedichten ; op papier, in zijn hoofd en zonder papier. Gedichten als momentane vormen ; ze vragen alleen de duur van het ogenblik waarop ze geconcipieerd en gemaakt zijn ; gedichten als bericht of boodschap die niet meer vragen dan de duur van hun mededeling.

Maar dan gebeurt er met die gedichten soms iets eigenaardigs. Ze worden bijgehouden, verzameld en ondergebracht in boekjes en boeken, die een heel curieuze soort naam dragen : dichtbundels, verkort en nog vreemder : bundels.

Een bundel stro (of een bussel), een bundel wortelen, een bundel prei (beter een bot), radijzen enz...

Een beetje eigenaardig dat een verzameling gedichten zowat dezelfde benoeming meekrijgt als een bundel groenten. Allemaal dezelfde groenten samengebracht ; geen groente wordt daarbij geacht beter te zijn dan de andere ; ze zijn er alleen met meerdere.

Is dat ook zo voor gedichten en dragen boeken vol gedichten terecht de naam bundels ?

Zeer dikwijls waarschijnlijk wel. Het gaat dan om verzamelingen gedichten die hier en daar en toen en nu ontstaan zijn, die over dit en dat handelen (en dat kunnen allemaal dingen zijn die de moeite waard zijn) en die om de ene of andere reden zijn samengebracht.

Zoals U hoort, heeft dat allemaal iets erg onbepaalds. De verzameling gedichten waait een beetje naar alle kanten open en nogal eens gebeurt het dat een lezer in zo'n poëtische windvlaag verloren loopt en evenzeer gediend zou zijn met – bij wijze van spreken – één wortel, één radijs helder opgediend.

Dat is wat dan bloemlezingen doen die gedichten isoleren, als afzonderlijke dingen naar voor brengen en zó meteen harder maken.

Het is misschien wel niet altijd zo' n goed idee gedichten te bundelen.

Maar wat ik zeg, toont iets eigenaardigs aan : dat gedichten anders kunnen worden door de wijze en de plaats waarop ze gepresenteerd worden (bloemlezing, bundel).

We weten allemaal dat elk gedicht in het hoofd van een lezer een ander gedicht wordt, gevuld met particuliere vormen van begrip, van zien, van zich herinneren enz...

Dat is niets anders bijvoorbeeld dan wat gebeurt met het simpele woordje 'fiets' dat voor de één een voorwerp, voor de ander een evenement, voor nog een ander een periode uit zijn heden of verleden oproept. Fiets als een echte velo met twee wielen en een stuur tot fiets waarvan noch de wielen noch het stuur overblijven maar alleen nog – en zeer heftig soms –

het kinderlijk verlangen naar een fiets die door Sinterklaas (ik spreek over tijden lang geleden) zou gebracht worden. Fiets die dus de vorm van een staf en een mijter aangenomen heeft : de fiets als Sinterklaas.

In elk hoofd van een lezer wordt dus het gedicht een ander gedicht. Normaal. Dat heeft te maken met de absoluut subjectieve betekenis en verhandeling van taal.

Maar dat een gedicht alleen al door de plaats waar het staat en de manier waarop het gepresenteerd wordt en zonder dat nog subjectief geïnterpreteerd wordt, al een ander gedicht kan zijn, is wel een wonder ding. En een ding dat vragen stelt.

Vanwaar komt die toevoeging van kracht en helderheid terwijl er toch géén woord in het gedicht veranderd werd ? Als dit niet uit het gedicht zelf komt, dan kan dat – zou ik zo denken – alleen komen uit de omgeving waarin het gedicht zich beweegt.

Stellen we het zo ; een beetje in een formule : als die toevoeging van kracht niet de TEKST komt, dan komt ze uit de KONTEKST.

Wees gerust : ik ben niet naar hier gekomen om een cursus te geven over poëzie. In de grond weet ik niet zoveel van poëzie af ; en het is met mij zoals met alle mensen die zich grondig over hun vak buigen of grondig met materie bezig zijn : hoe meer ik ervan weet, hoe minder ik ervan begrijp en hoe minder ik er dus van weet. En ik heb u al die dingen tot nu toe alleen maar gezegd om mijzelf een beetje aannemelijk te maken wanneer ik u zeg dat ik nooit van ‘dichtbundels’ gehouden heb en nooit voor een boek wat ik geschreven had, het verdragen kan dat dit een dichtbundel werd geheten. Gedichten ja, dichtbundels neen !

Maar, zeggen jullie dan, meneertje waarom die tien titels die op de flap van dat nieuwe boek staan, tien titels die elke keer een hele hoop gedichten in één boek omsluiten ?

In een boek.

En daar gaat het hem juist om.

Van bij het begin dat ik me serieus met poëzie begon bezig te houden – en wanneer was dat ? Ik weet het niet meer ; en wanneer was het serieus en wat wou dat zeggen, serieus ? Vooral die laatste vraag is een cruciale en moeilijke vraag. – maar van zodra ik me dus serieus met poëzie begon bezig te houden, heb ik dit veranderen van een gedicht al naar gelang zijn kontekst geconstateerd en heb ik daaruit moeten besluiten dat een gedicht voor zijn essentie niet alleen uit zijn tekst bestond maar ook uit zijn kontekst.

Een gedicht alleen dus ; en dan was het niet nodig daar een boek mee te maken. Het gedicht drukken, het in een koft zetten, het isoleren, nog meer alleen maken in een plakette. Dat was de aangewezen manier om zo’n gedicht te versterken.

Maar daarnaast het gedicht niet alleen maar tussen andere gedichten. In een kontekst van gedichten. Jawel, dat leek me ook wat goeds maar dan in een welbepaalde kontekst, een kontekst waarin het ene gedicht het andere gedicht dat ernaast stond, niet verzwakte maar opvulde met een meer aan betekenis en het dus versterkte.

Misschien kent ge wel dat onaangenaam gevoel dat soms overblijft bij het doorlezen van bloemlezingen; een ‘vol’ gedicht staat er naast een ‘mager’ ding dat meteen alle bloed wegzuigt, het mooie gedicht verslapt en het bijna laat verdwijnen. Dat is de ziekte die constant bloemlezingen bedreigt.

Van bij het begin dus dacht ik aan gedichten als dingen op zichzelf maar dingen die ook op een heel bepaalde manier bij elkaar konden gebracht worden. Ieder gedicht kon daardoor iets méér worden dan alleen maar dát gedicht en zo’n verzameling van gedichten, wél geplaatst, kon misschien wel meer worden dan alleen maar een verzameling van gedichten : een geheel dat vast en streng opgebouwd werd op een ondergrond van betekenis, die daarom niet zo

duidelijk te herkennen of te definiëren viel maar die intuïtief kon verstaan worden en naar binnen resoneerde.

Ik ben een beetje expliciet om te zeggen : een verzameling gedichten die over elk gedicht heen alle gedichten verbond als weer één veel groter gedicht dat uit zoveel verschillende geledingen zou bestaan als er gedichten waren.

Een gedicht dus als een boek, bestaande uit één gedicht dat bestond uit veel gedichten.

En dat is iets helemaal anders dan een dichtbundel.

Dat heb ik dus altijd in mijn hoofd gehad.

En nu zult ge zeggen : ja, dat heet een gedichtenbundel structureren ; in 't groot : gedichten die min of meer bij elkaar horen, samenbrengen met het oog op het creëren van een beetje een sfeer.

Dat is het niet ; het is veel meer dan dat omdat in zo'n boek

- alle ogenschijnlijk zelfstandige gedichten elk met hun eigen vorm en onderwerp toch vooreen deel anders worden (in de grond dus ook een ander gedicht)

en

- alle gedichten resoneren in verband met dezelfde emotionele, verstandelijke en vooral intuïtieve ondergrond, die in laatste instantie het onderwerp van al die gedichten is en als dusdanig van het hele boek.

En wat is die ondergrond ?

Ik heb gesproken van de tijd toen ik mij voor 't eerst 'serieus' met poëzie begon bezig te houden en ik heb me daarbij de vraag gesteld wat dat kon betekenen : mij serieus met poëzie bezighouden.

En nu weet ik het : ik ben serieus met poëzie beginnen bezig te zijn toen ik voor het eerst die ondergrond ingezien en begrepen heb en toen ik voor het eerst ingezien en begrepen heb dat in poëzie alles maar dan ook alles wat ons leven uitmaakte, kon ondergebracht worden in wat ogenschijnlijk maar een deel van onszelf is, dat wonderbare mekaniem dat de taal is.

Conclusie : het hele leven – in al zijn complexiteit en dat is wat – moest doorheen de taal in de poëzie getrokken en geconcentreerd worden.

Het hele leven : dat gaat van wat te zien valt, te horen, te voelen, te beleven, mee te maken ; gaarne zien, niet gaarne zien, afzien, afwijzen, weigeren, leven tot en met doodgaan : alles.

Beetje ambitieus ? Niet zo ambitieus want hoe wilt ge dat een serieuze dichter of een serieuze kunstenaar zich een beetje gaat bezighouden met dit en dat, wat alleen maar aan de kant leven ligt ?

Van bij 't begin stond me dus iets voor - en dat voorstaan is niet te zien als iets duidelijk dat planmatig, schematisch, stap na stap te verwezenlijken was ; iets als een gebouw dat opgetrokken wordt steen voor steen en muur na muur ; niet dat maar iets als een intuïtie die alleen maar vorm kreeg op het moment zelf dat het vorm kreeg - van bij 't begin stond me dus iets voor als een groot geheel waarin het gehele leven, volgens mijn mogelijkheden van begrip en intuïtie, zou opgesloten zitten.

Vandaar dus die tien boeken waarvan geen een voor mij een 'dichtbundel' is maar alle tien 'boeken' zijn.

En dat brengt me uiteindelijk bij : 'Een Reiziger, hij slaapt.', die een ondertitel meegekregen heeft. Hij maakt een beetje duidelijk wat ik U allemaal (soms wat moeilijk) verteld heb.

Maar ik ben geen boosaardig mens en wat ik u voor moeilijks aangedaan heb, is voor mij soms nog veel moeilijker.

Die ondertitel is : een verdwijnboek.

Hij geeft niet het thema aan van het boek noch het thema van de afzonderlijke gedichten die over van alles gaan, over alles wat de rijkdom van het leven uitmaakt.

Het 'verdwijnen' in dit verdwijnboek is precies die ondergrond waarop alles gebouwd is en die door alle gedichten resoneert en ze hun kleur en geladenheid geeft.

Ongeveer nergens wordt rechttoe rechtaan over verdwijnen gesproken. Dat kan in een essay of een artikel gedaan worden. Maar het verdwijnen hier sijpelt doorheen het ganse boek en geeft het zijn eenheid. Mij het liefste is het wanneer dit verdwijnen zó verdoken sijpelt doorheen de onvoorstelbare pracht van het leven dat we dit zelfs niet zien en geloven in de absoluteheid van die pracht maar geloven met altijd weer een huivering.

Op de flap van de omslag staat kort omschreven wat helemaal niet kort omschreven kan worden. Maar ik heb mijn best gedaan :

'Een Reiziger, hij slaapt' : het boek van een reis ; een tocht doorheen wat is, ons omringt, ons omhult met zijn pracht, onderdompelt in zijn verwarring, onzekerheid, uitzichtloosheid ; een tocht doorheen wat daarboven ligt en daaronder, wat de dingen meer doet zijn dan ze zijn, begrijpbaar, onbegrijpbaar, heftig wensbaar, een tocht ook doorheen alles wat was, verdween en toch nog altijd daar is ; wat dikwijls begon in Oh en doorheen al zijn mogelijkheden even dikwijls eindigt in Ach.

Een tocht dus als een ziekte ; een reizen als een vorm van sterven : alles gezien in al zijn schittering voor 't eerst, voor 't laatst. Een grote versplintering, dit bestaan dat slijt, afslijt en klaar maakt om te verdwijnen.

'Een Reiziger, hij slaapt ' een verdwijnboek. Tegen dit verdwijnen rest de Reiziger zijn weerstand : wat niet beweegt, gaat niet voorbij.

Samen met alles rond hem,sluit hij zich dicht. Dit is zijn slaap : dáár zijn in een ultieme concentratie. 'Heel wild zichzelf'.

Nu ge dit weet, kan ik alleen nog zeggen dat – om dat hele leven in dit boek samen te vatten – ik het opgesplitst heb in vier delen, die elk weer een nieuwe kontekst creëren voor de gedichten die daarin staan en dus die gedichten elk op een specifieke manier verstevigen :

Het eerste deel gaat over wat is en dáár is : ' Geen luchtiger bestaan'.

Het tweede deel gaat over wat is en niet meer dáár is : 't Onhoorbaar vallen'.

Het derde deel gaat over wat is óver, achter enz., wat bestaat, wat diepte geeft, een diepte waartoe we door de complexiteit van onze natuur in staat zijn : 'Verlangen dat plots overkómt'.

Het vierde deel gaat over wat is, geprobeerd wordt, lukt, mislukt, kortom over het grote misverstand dat mannen en waarschijnlijk evenzeer vrouwen kunnen heten : 'Ach de hitte en de schoonheid'.

Dat alles onder een motto, ontleend aan mijn lievelingsfilosoof uit de Romeinse Oudheid, Fortunatus Caecus, in 't Nederlands vertaald 'de gelukkige blinde (wat iets heel anders is dan 'de blinde gelukzak', die in zijn onvoorstelbaar boek 'In vinculis insula' (In mijn boeien ben ik een eiland) deze regel schreef :

'Est nidus nihilo nidus
tamen nidus nihil.'

En dat wil zeggen : Datgene wat gij denkt uw nest te zijn, is niet uw nest. Uw waarachtige nest ligt in het niets.

Ik dank u.

En nu zal ik maar eens proberen te bewijzen dat wat ik verteld heb, zinvol is, door u een paar gedichten uit 'Een Reiziger, hij slaapt' voor te lezen.

Roeselare 28 april 2012

Eric Derluyn